

УДК: 327.5(477+498)

Сушанин Дарина,
студентка 2 курсу магістратури
спеціалізації «Країнознавство»
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Науковий керівник: **д.і.н., проф. Тодоров І.Я.**

УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКИЙ КОНФЛІКТ НАВКОЛО ОСТРОВА ЗМІЙНИЙ

У статті йдеться про українсько-румунський прикордонний конфлікт в районі острова Зміїний в кінці ХХ та на початку ХХІ століть. Аналізуються двосторонні відносини між державами із цього питання та здійснюється ретроспективний розгляд подій, що супроводжували цей конфлікт.

Ключові слова: острів Зміїний, Україна, Румунія, делімітація, двосторонні відносини.

The article deals with the Ukrainian-Romanian border conflict in the area of Zmiinyi Island at the end of the XX and the beginning of the XXI century. The bilateral relations between the states on this issue are analyzed and a retrospective review of the events accompanying the conflict is carried out.

Keywords: Zmiinyi Island, Ukraine, Romania, delimitation, bilateral relations.

Вступ. Румунія – один із найбільших сусідів України, який займає за демографічним потенціалом третє місце після Росії та Польщі. Румунія і Україна є важливими зовнішньополітичними партнерами, а також державами-сусідами першого порядку, поєднаними спільною історичною спадщиною та схожими стратегічними інтересами. Це зумовлено, передусім, наявністю спільного кордону (613,8 км), (Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька та Одеська області України межують, відповідно, з такими повітами Румунії, як Сату-Маре, Марамуреш, Сучава, Ботошань, Галац і Тулча), геополітичним положенням (вихід до Чорного моря, контроль над гирлом Дунаю, проходженням їх територією паневропейських транспортних коридорів), великими можливостями різнопланового партнерства (спорудження каскадів гідроелектростанцій на р. Тиса тощо) [2].

Виклад основної частини. Характер двосторонньої суперечки між Румунією і Україною має своє коріння глибоко в минулому. В середньовіччі острів Зміїний належав Османській імперії, але в 1829 році впродовж російсько-турецької війни острів був завойований Російською імперією. Однак в Кримській війні (1853 – 1856) він був втрачений, а після російсько-

турецької війни та рішення, прийнятого на Берлінському конгресі (1878), острів перейшов у власність Румунії.

У квітні 1944 року Чорноморська флотилія висадила на острові та захопила Зміїний. Від 23 травня 1948 року він знаходиться під юрисдикцію СРСР. Радянський Союз розглядав острів як ідеальне місце спостереження за військовими базами НАТО, розміщеними на території Туреччини та Греції, тому там був розташований підрозділ протиракетної оборони.

У 1980 роках в цьому регіоні виявили значні запаси нафти та газу, а з боку республіки Румунія пролунали вимоги стосовно континентального шельфу в районі острова Зміїний. Всі претензії Румунії не мали успіху. З іншого боку Румунія навіть не мала правової підстави, щоб вимагати повернення острова. Приналежність о. Зміїного Радянському Союзу була підтверджена білатеральною угодою з 1961 року, а також підписанням Румунією Заключного акту Наради з безпеки та співробітництва в Європі в 1975 р.

Після проголошення незалежності України, котра дістала у спадщину регіон навколо острова Зміїний від Радянського Союзу, з боку Румунії знову з'явилися вимоги стосовно цієї території. Вже від 1990-х років Бухарест відкрито наполягав на найскорішому розділенні територіальних вод, а також вимагав від міжнародного співробітництва вплинути на позицію Києва з використанням різноманітних санкцій [1].

Зміїний – невеликий острів, розташований у північно-західній частині Чорного моря, близько 38 км від дельти Дунаю, 120 км від Одеси і 44,8 км від порту Суліна (Румунія).

Острів має важливе військово-стратегічне, економічне і політичне значення для України [2].

Після отримання Україною незалежності почався новий етап українсько-румунських відносин, у якому проблема острова Зміїний отримала нове звучання: знову розгорнулася гостра боротьба навколо українських територій. На початку 1990-х рр. в Румунії різко посилювалися велико-румунські настрої. Так, румунські історики наполягають на тому, що острів історично належить до території їхньої держави, що його історія щільно і нерозривно пов'язана з румунською державою. Наступним кроком у розвитку українсько-румунських відносин мало стати підписання угоди про делімітацію континентального шельфу й економічних зон у Чорному морі. Дипломати обох сторін заявили, що розв'язання проблеми неможливе без урахування інтересів обох держав. Отже, питання перейшло в площину визначення статусу Зміїного, а не його належності [5].

У 1996 р. Румунія денонсувала Протокол 1948 р., який передбачав перехід острова Зміїний до складу СРСР. Ця проблема актуалізувалася трохи раніше, у листопаді 1995 р., після безрезультатного завершення, через проблему острова Зміїний, одного з раундів переговорів щодо підписання

українсько-румунського базового договору, що проходив у Бухаресті. Після тривалих дискусій з цього приводу, 6 грудня 1995 р. на прес-конференції речник МЗС Румунії С. Дукару зазначив, що Бухарест не вимагає острова, а протестує у зв'язку з намаганнями України надати «статусу територіальних вод» простору в 12 морських миль навколо острова Зміїний.

Міністерство закордонних справ України кваліфікувало це як «спробу висунути територіальні претензії», яка «створює негативний ґрунт для завершення двосторонніх переговорів щодо політичного договору» [6]. Проблема острова Зміїний не тільки суперечила Гельсінському акту 1975 р., але також гальмувала процес вироблення і підписання українсько-румунського Договору про добросусідські відносини і співробітництво між Україною і Румунією, який урешті-решт був підписаний 2 червня 1997 р., у м. Констанца (Румунія). Процедура ратифікації договору румунською стороною була завершена 8 липня 1997 року, українською – 17 липня, Договір набув чинності 22 жовтня 1997 року. Згідно зі ст.2(1) цього договору, сторони підтвердили існуючі кордони і зобов'язалися утримуватися від будь-яких спроб, спрямованих проти, а також від вимог або акту захоплення або узурпації частини або всієї території однією із сторін. Тим самим Румунія офіційно погодилася, що острів Зміїний перебуває під суверенітетом України. Більше того, тоді ж була підписана і Додаткова угода, прийнята шляхом обміну листами між міністрами закордонних справ двох держав. Україна обіцяла не розміщувати на острові Зміїний наступального озброєння, однак економічні проблеми шельфу були винесені за рамки договору. Було прийняте рішення утримуватися від ведення господарської діяльності на шельфі [7].

Позиція України з цього питання базується на сучасних нормах морського права, а також конвенції ООН 1987 року. Буквально відразу після підписання договорів румунська сторона почала дискусію щодо статусу Зміїного: «Що це – скеля чи острів?» Від визначення статусу об'єкта залежить розмежування морського шельфу. За умови визнання його островом він має право на ексклюзивну економічну зону та на територіальні води навколо нього. Румунська сторона наполягала, що Зміїний не острів, а скеля. Основним аргументом є відсутність ресурсів води на острові та неможливість життєдіяльності на острові без морського сполучення з «великою землею». У свою чергу КМУ України, щоб закріпити статус Зміїного, затвердив комплексну програму подальшого розвитку інфраструктури та провадження господарської діяльності на о. Зміїний і континентальному шельфі (Постанова КМУ від 31.05.02р. № 713). Зараз на острові постійно проживають прикордонники, члени їхніх сімей, науковці, обслуга маяка, який функціонує ще з ХІХ ст. У липні 2006 року Одеська облрада ухвалила рішення про створення на острові Зміїному населеного

пункту Біле. А в листопаді 2007 року Президент України вручив паспорти з відміткою про реєстрацію в селищі Біле шістьом прикордонникам [5].

А ще 16 вересня 2004 року Румунія передала на розгляд Міжнародного суду ООН питання про делімітацію континентального шельфу і виняткових економічних зон між двома країнами. Розгляд справи у суді тривав близько чотирьох років і став одним із найкоротших строків розгляду судом справ про морську делімітацію за всю історію [8].

3 лютого 2009 року Міжнародний суд ООН виніс рішення у справі про морську делімітацію в Чорному морі (Румунія проти України). Це рішення поставило крапку в довгостроковій, більше ніж 40-річній суперечці про морський кордон у Чорному морі: спочатку між Румунією та СРСР (у 1967 р.), а потім, на сучасному етапі, між Румунією та Україною. Рішення було прийняте одностайно всіма п'ятнадцятьма суддями, які брали участь у розгляді справи. Воно є остаточним і оскарженню не підлягає.

Міжнародний суд вирішив, що Зміїний є островом але замість 200 миль (370,4 км) економічної зони навколо нього Україна отримала лише 12 миль (22,22 км), тобто можна констатувати фактичну поразку України щодо морського шельфу [4, с. 180-181].

Лише у південно-західній частині від острова суд виділив Україні ділянку спірної зони площею 2,3 тисячі кв. км напроти Каркінітської затоки, яку прирівняли до внутрішньої водойми. В результаті Румунія отримала 79,34% спірних територій Чорноморського шельфу, а разом з ними і величезні запаси нафти й газу.

У справах делімітації морських просторів Міжнародний суд ООН не виносить рішень, які на сто відсотків задовольняють вимоги якоїсь зі сторін. Але якщо врахувати протяжність прибережної лінії, то розподіл між румунською та українською сторонами мав би становити приблизно 1:2,8. Натомість за рішенням суду Україна отримала 2,1. Визначена лінія пролягла ближче до варіанту, який пропонувала Румунія. Це дало підстави їй заявити про свою перемогу.

Однак рішення Міжнародного суду ООН щодо лінії розмежування морських просторів не відповідало запитним позиціям ні України, ні Румунії. Що стосується спірного району (менше 13 тис. км²), то приблизно 25 % його відійшло Україні, а 75 % – Румунії. Проте в районі делімітації (більше 75 тис. км²) Україні дісталася зона удвічі більша, ніж Румунії. Її розподілено у співвідношенні 2,1 до 1 на користь України.

Водночас визнавши Зміїний островом, Міжнародний суд проігнорував претензії Румунії. Лінія розмежування морських просторів, яку провів суд, збігається з тією, яку 1987 р. пропонував румунській стороні Радянський Союз.

У підсумку виграли обидві сторони. По-перше, з їхніх відносин усунуто серйозний конфліктний фактор. Причому член Європарламенту,

колишній міністр закордонних справ Румунії Адріан Северін не виключив, що румунські та українські підприємства навіть домовляться про спільну розробку цих родовищ нафти і газу.

До речі, на шельфі, що розподілено, перспективні запаси вуглеводів оцінено так: в українській частині знаходиться до 800 млрд. метрів кубічних газу, до 52 млн. тонн нафти. У румунській – відповідно до 70 млрд. кубічних метрів і до 12 млн. тонн нафти. У спірній зоні на українську частину припало 21 розвідане родовище (128 млрд. кубічних метрів газу), на румунську – 4 (26 млрд.).

По-друге, Україна і Румунія зможуть сконцентруватися на проблемах стабільності в Чорноморському регіоні, позаяк сповідують спільну культуру безпеки [3].

Висновки. Російська агресія в Україні стала каталізатором розбудови стратегічного партнерства між Румунією та Україною. Схожість стратегічних орієнтирів становлять підґрунтя розбудови і зміцнення двосторонніх відносин між країнами. Наявність відповідної міжнародно-правової бази обумовлює поглиблення партнерства. Спільність цілей надає перспективу сприяння з боку Румунії євроатлантичній і європейській інтеграції України. Подальша співпраця між Україною та Румунією відкриватиме нові шляхи для започаткування та реалізації спільних ініціатив, які відповідатимуть інтересам обох держав.

Список використаних джерел

1. Артёмов І. В. Сучасні виклики у румунсько–українських відносинах. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2012. С. 10–15.
2. Безега Т.М. Українсько-румунські територіальні суперечності: історичний аналіз та сучасний стан. Науковий вісник. 2012. №29.
3. Зміїний: чергова піррова перемога України. ТСН. 2009 – URL:<https://tsn.ua/analitika/zmiyinii-cherгова-pirrova-peremoga-ukrayini.html>.
4. Караман І. Решение Международного суда в деле о морской делимитации в Черном море (Румыния против Украины). Одесса: Феникс. 2012. С. 173–190.
5. Резков М. І. Українсько–румунський конфлікт навколо острова Зміїний, ретроспективний аналіз. 2010. – URL: <http://vmv.kymu.edu.ua/v/09/15.htm>.
6. Соловей І. М. Українсько–румунські відносини: проблеми та перспективи їх розв'язання. 2004. – URL: <http://vmv.kymu.edu.ua/v/03/solovey.htm>.
7. Чемьоркін І. В. Проблема острова Зміїний як аспект національної безпеки України в регіоні Північно-Західного Причорномор'я. 2010. – URL: file:///C:/Users/Boss/Downloads/tppd_2013_12_13.pdf.

8. Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine). 2009. – URL: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/132/132-20090203-JUD-01-00-EN.pdf>.

REFERENCES

1. Artyomov, I.V. (2012) Suchasni vyklyky u rumuns'ko-ukrayins'kykh vidnosynakh [*Contemporary challenges in Romanian-Ukrainian relations*]. Naukovyy visnyk Volyns'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. S.10–15.

2. Bezeha, T. M. (2012) Ukrayinons'ko-Rumuns'ki terytorial'ni superechnosti: istorychnyy analiz ta suchasnyy stan [*Ukrainian-Romanian territorial contradictions: historical analysis and current status*]. Naukovyy visnyk.

3. (2009) Zmiyinyy: chershova pirrova peremoha Ukrayiny [*Zmiyinyy: Ukraine's next feat her weight victory*]. TSN. – URL: <https://tsn.ua/analitika/zmiyinii-chergova-pirrova-peremoga-ukrayini.html>.

4. Karaman, I. (2012) Resheniye Mezhdunarodnogo Suda v dele o morskoy delimitatsii v Chernom more (Rumuniya protiv Ukrainy) [*Decision of the International Court of Justice in the case of marine delimitation in the Black Sea (Rumuniya v. Ukraine)*]. Odessa: Feniks. 173–190.

5. Ryzkov, M. I. (2010) Ukrayins'ko-rumuns'kyy konflikt navkolo ostrova Zmiyinyy, retrospektyvnyy analiz [*The Ukrainian-Romanian conflict around Zmiyiny Island, a retrospective analysis*] – URL: <http://vmv.kymu.edu.ua/v/09/15.htm>.

6. Solovey, I. M. (2004) Ukrayins'ko-rumuns'ki vidnosyny: problemy ta perspektyvy ikh rozv'yazannya [*Ukrainian-Romanian Relations: Problems and Prospects for Their Solution*]. – URL: <http://vmv.kymu.edu.ua/v/03/solovey.htm>.

7. Chem'orkin, I. V. (2010) Problema ostrova Zmiyinyy yak aspekt natsional'noyi bezpeky Ukrayiny v rehioni Pivnichno-Zakhidnoho Prychornomor'ya [*The Problem of Snake Island as an Aspect of National Security of Ukraine in the Northwest Black Sea Region*]. – URL: file:///C:/Users/Boss/Downloads/tppd_2013_12_13.pdf.

8. Maritime, (2009) Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine). – URL: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/132/132-20090203-JUD-01-00-EN.pdf>.